

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση του παραθέματος (**ΚΕΙΜΕΝΟ Α**), να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- «Ο οίκος, [...] περιλαμβάνει επίσης όλα εκείνα τα άτομα - είτε πρόκειται για ελεύθερους είτε για δούλους - τα οποία εξαρτώνται άμεσα από τον επικεφαλής του οίκου (όλους εκείνους τους υπηρέτες στους οποίους έχουν ανατεθεί τα πολλά και διάφορα καθήκοντα που απαιτούνται από την οικονομική ζωή του οίκου)»
- «Ο οίκος περιλαμβάνει και περιουσιακά στοιχεία κάθε είδους, τα οποία στην πράξη δεν μπορούν να χωριστούν από την ανθρώπινη ομάδα, αφού εξασφαλίζουν την υλική της ύπαρξη.»
- «η γη, τα κτίρια, τα ζώα, τα κάθε είδους αποθέματα, ο εξοπλισμός και ούτω καθεξής αποτελούν όλα μέρος του οίκου.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Ομηρική εποχή (1100-750 π.Χ.), Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση, α) Η οικονομία] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το απόσπασμα:

- «[...]Αυτή την εποχή, κύρια πηγή ... όλες τις παραγωγικές εργασίες.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να καταδεικνύει τα χαρακτηριστικά συγκρότησης ενός οίκου κατά την ομηρική περίοδο.

3.β. Για την απάντηση στο δεύτερο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση του παραθέματος (**ΚΕΙΜΕΝΟ Β**), να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- «Όλοι οι οίκοι επιδίωκαν την αυτάρκεια τους.»
- «Γι' αυτό τον σκοπό συνδύαζαν γεωργία και κτηνοτροφία, προσπαθούσαν να έχουν ποικιλία καλλιεργειών και ζώων, στο μέτρο των δυνατοτήτων, τους και τα μέλη τους έκαναν όλες τις εργασίες.»
- «Η επιδίωξη της αυτάρκειας και των κλειστών κυκλωμάτων ήταν αποτέλεσμα μαζί και αίτιο της ανυπαρξίας εμπορίου γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και ειδών ανάλογων με εκείνα που κατασκευάζονταν μέσα στους οίκους.»

- «Οι δούλοι, οι πρώτες ύλες, τα έτοιμα προϊόντα πολυτελείας αγοράζονταν με την αντιπαροχή ζώων, άλλων πρώτων υλών και άλλων ειδών πολυτελείας.»
- «...σε τελευταία ανάλυση, ό, τι εισαγόταν στον οίκο είχε ως αντίκρισμα την εξαγωγή αριθμού ζώων που περίσσευαν.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Ομηρική εποχή (1100-750 π.Χ.), Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση, α) Η οικονομία] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το απόσπασμα:

- «[...]Δεν υπήρχαν περιθώρια ... διεξαγόταν από τους Φοίνικες.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά των οικονομικών συναλλαγών και δραστηριοτήτων κατά την ομηρική περίοδο.

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α. στη συγκρότηση του ομηρικού οίκου. (μονάδες 12)

β. στην οικονομική δραστηριότητα που σχετίζεται με αυτόν. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο οίκος, [...] περιλαμβάνει επίσης όλα εκείνα τα άτομα -είτε πρόκειται για ελεύθερους είτε για δούλους- τα οποία εξαρτώνται άμεσα από τον επικεφαλής του οίκου (όλους εκείνους τους υπηρέτες στους οποίους έχουν ανατεθεί τα πολλά και διάφορα καθήκοντα που απαιτούνται από την οικονομική ζωή του οίκου). [...] Ο οίκος περιλαμβάνει και περιουσιακά στοιχεία κάθε είδους, τα οποία στην πράξη δεν μπορούν να χωριστούν από την ανθρώπινη ομάδα, αφού εξασφαλίζουν την υλική της ύπαρξη. Επομένως η γη, τα κτίρια, τα ζώα, τα κάθε είδους αποθέματα, ο εξοπλισμός και ούτω καθεξής αποτελούν όλα μέρος του οίκου.

Austin, M.M., Vidal-Naquet, P., *Οικονομία και κοινωνία στην αρχαία Ελλάδα*, Δαίδαλος, Αθήνα 1998, σ. 67.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Όλοι οι οίκοι επιδίωκαν την αυτάρκεια τους. Γι' αυτό τον σκοπό συνδύαζαν γεωργία και κτηνοτροφία, προσπαθούσαν να έχουν ποικιλία καλλιεργειών και ζώων, στο μέτρο των δυνατοτήτων, τους και τα μέλη τους έκαναν όλες τις εργασίες [...]. Η επιδίωξη της αυτάρκειας και των κλειστών κυκλωμάτων ήταν αποτέλεσμα μαζί και αίτιο της ανυπαρξίας εμπορίου γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και ειδών ανάλογων με εκείνα που κατασκευάζονταν μέσα στους οίκους. [...] Οι δούλοι, οι πρώτες ύλες, τα έτοιμα προϊόντα πολυτελείας αγοράζονταν με την αντιπαροχή ζώων, άλλων πρώτων υλών και άλλων ειδών πολυτελείας, αλλά, σε τελευταία ανάλυση, ό, τι εισαγόταν στον οίκο είχε ως αντίκρισμα την εξαγωγή αριθμού ζώων που περίσσευαν.

Σακελλαρίου, Μ., «Η αποκρυστάλλωση του ελληνικού κόσμου: Εθνική και πολιτική ανασύνταξη (1125 - 700 π.Χ.)», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Β΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1971, σσ. 38-39.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Οι μαθητές/-ήτριες αναμένεται να αναφερθούν στις κυριότερες πηγές προέλευσης των δούλων, οι οποίες σύμφωνα με το παράθεμα, ήταν οι εξής:

- ο πόλεμος, που αποτελούσε τον συχνότερο παράγοντα δουλείας (π.χ. «γυναίκες και παιδιά λάφυρα πολέμου»),
- η πειρατεία (π.χ. Εύμαιος: «τον απήγαγαν Φοίνικες έμποροι-πειρατές» / δούλη από τη Σιδώνα: «την οποία επίσης είχαν απαγάγει πειρατές από την Τάφο»)
- η γέννηση και ανατροφή εντός του οίκου (π.χ. Μελανθώ: «μια δούλη που γεννήθηκε στον οίκο του Οδυσσέα... την ανέθρεψε η Πηνελόπη σαν να ήταν παιδί της»).

Τα παραπάνω συνδέονται με την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Ομηρική Εποχή (1100-750 π.Χ.) Οικονομική, κοινωνική και πολιτική οργάνωση, β) Η κοινωνία] σύμφωνα με την οποία:

- «[...]Οι περισσότεροι [δούλοι] είχαν αποκτηθεί από τους πολέμους ή την πειρατεία[...].»

3.β. Με αφετηρία την ιστορική πληροφορία ότι κατά την ομηρική εποχή «οι δούλοι αποτελούσαν περιουσιακό στοιχείο του οίκου», όπως προκύπτει από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου και όπως επιβεβαιώνεται από το δοθέν παράθεμα («τα ποιήματα δεν αναφέρουν καμία περίπτωση χειραφέτησης δούλου») οι μαθητές/-ήτριες αναμένεται να σχολιάσουν κριτικά τις δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης των δούλων της ομηρικής εποχής, εντός της κοινωνικής τους τάξης, υπό προϋποθέσεις.

Συγκεκριμένα, από το απόσπασμα:

- «Ένας δούλος όμως απολαμβάνει ενίοτε κάποια αυτονομία... παραχωρώντας τους έναν κλήρο γης, ένα σπίτι και μια γυναίκα.»

Οι μαθητές/-ήτριες μπορούν να αναφερθούν στις δυνατότητες ενός δούλου (περίπτωση Εύμαιου) να αποκτήσει δική του περιουσία (οικονομική αυτονομία) καθώς ακόμη και να αγοράσει δικούς του δούλους (κοινωνική ανέλιξη εντός της κοινωνικής τάξης των δούλων). Αξιοσημείωτη, σύμφωνα με το παράθεμα, είναι η δυνατότητα παροχής προνομίων (*κλήρος γης, σπίτι, γυναίκα*), τα οποία ο κύριος του οίκου μπορούσε να παραχωρήσει σε κάποιον δούλο του, ως «ανταμοιβή» για την αφοσίωσή του.

Διαπίστωση: Οι βαθμοί αυτονομίας και οι δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης που ένας δούλος μπορούσε να αποκτήσει εντός του οίκου βασίζονται στη διαμόρφωση σχέσεων αμοιβαίας ανταλλαγής (αφοσίωσης-εμπιστοσύνης) που ήταν δυνατόν να αναπτυχθούν ανάμεσα στους δούλους και στον κύριο του οίκου.

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας:

α. να αναφερθείτε στις πηγές προέλευσης των δούλων κατά την ομηρική εποχή, δίνοντας ένα παράδειγμα για την κάθε περίπτωση (μονάδες 10)

β. να σχολιάσετε κριτικά τις δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης που ένας δούλος μπορούσε, υπό προϋποθέσεις, να αποκτήσει εντός του οίκου. (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στα ομηρικά ποιήματα ο πόλεμος είναι ο κύριος παράγοντας δουλείας, αφού όταν κυριεύεται μια πόλη, οι γυναίκες και τα παιδιά γίνονται λάφυρα του νικητή. Η πειρατεία παίζει επίσης σημαντικό ρόλο: τον νεαρό Εύμαιο τον απήγαγαν Φοίνικες έμποροι-πειρατές, με τη συνεργία μιας δούλης από τη Σιδώνα, την οποία επίσης είχαν απαγάγει πειρατές από την Τάφο. Η Οδύσσεια αναφέρει ακόμη μια δούλη που γεννήθηκε στον οίκο του Οδυσσέα: η Μελανθώ η κόρη του Δόλιου, η οποία φέρθηκε με αγνωμοσύνη στην Πηνελόπη, που την ανέθρεψε από την παιδική της ηλικία σαν να ήταν παιδί της. Τα ποιήματα [ενν. η Ιλιάδα και η Οδύσσεια] δεν αναφέρουν καμία περίπτωση χειραφέτησης¹ δούλου. Ένας δούλος όμως απολαμβάνει ενίοτε² κάποια αυτονομία -ο Εύμαιος είχε αγοράσει έναν δούλο με δική του πρωτοβουλία και με δικά του έξοδα-, και ένας καλός κύριος ξέρει να ανταμείβει τους πιο αφοσιωμένους υπηρέτες, παραχωρώντας τους έναν κλήρο γης, ένα σπίτι και μια γυναίκα.

Carlier, P., *Ο Όμηρος*, μτφρ. Αν. Κεφαλά, Πατάκης, Αθήνα 2005, σ. 187.

¹ απελευθέρωση/ απόκτηση πλήρους αυτονομίας

² κάποιες φορές